

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

CS ./ riksåklagaren ang. brott mot knivlagen

(Svea hovrätts, avd. 01, dom den 19 mars 2014 i mål nr B 9119-13)

Efter att ha meddelat prövningstillstånd i målet har Högsta domstolen förelagt mig att inkomma med svarsskrivelse. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom.

Bakgrund

Åtalet

CS åtalades för brott mot knivlagen för att uppsåtligen eller av oaktsamhet ha haft en kniv på allmän plats, Götgatan i Stockholm, den 18 maj 2013.

Tingsrättens dom

CS bestred ansvar för brott på den grunden att innehavet av kniven varit befogat.

Tingsrätten ogillade åtalet. Med hänsyn till vad som framkommit om bakgrunden till innehavet och knivens art samt till det förhållandet att CSs avsikt var att transportera kniven till sin bostad fann tingsrätten att innehavet av kniven var befogat. Den omständigheten att CS omhändertogs av polisman förändrar enligt tingsrätten inte bedömningen.

Hovrättens dom

Åklagaren överklagade tingsrättens dom och yrkade att CS skulle dömas för brott mot knivlagen.

Hovrätten dömde CS för brott mot knivlagen till penningböter 1 200 kr.

Hovrätten anförde bl.a. följande.

Av CSs uppgifter framgår att hon på Götgatan i Stockholm en tidig lördagsmorgon i handväskan hade en fällkniv med ett ca nio cm långt blad. Av hennes uppgifter framgår också att hon tidigare under kvällen hade använt kniven till matlagning och att innehavet var föranlett av att hon helt enkelt skulle ta med sig den hem.

Frågan är då om innehavet kan anses ha varit befogat.

Knivförbudet är avsett att träffa sådant innehav av knivar som ökar risken för att våldshandlingar inträffar. Att ha med sig en kniv på platsen i fråga och vid den tidpunkten är omständigheter som gör att risken för att den kommer till användning ökar. CSs innehav av kniven kan därför inte anses ha varit befogat. Hon ska därför dömas för brott mot knivlagen.

Eftersom det inte har förelegat någon särskild risk för att kniven skulle komma till användning ska straffet bestämmas till penningböter och inte till dagsböter.

Överklagandet

CS har överklagat hovrättens dom och yrkat att åtalet ska ogillas.

CS har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Hon har transporterat en fransk matkniv mellan sitt hem och en kamrat och sedan tillbaka. Kniven har under transporten varit nedpackat längst ner i hennes väska. På sin väg hem har hon passerat platser vilka ofta frekventeras av mycket människor, någonting som inte kan liknas vid att ta med sig en kniv för att uppehålla sig på exempelvis en lokal som är en samlingsplats. Värt att notera är att tiden varit en mycket tidig lördagsmorgon, en tidpunkt då det dessutom är mindre människor ute och rör sig än normalt.

Att transportera en matkniv mellan plats A och plats B samt sedan transportera den tillbaka, säkert nedpackad längst ner i en väska utan snabb tillgång, måste var just ett sådant exempel där innehav kan anses befogat, och någon fara för att den franska matkniven skulle ha kommit till användning vid brott mot liv och hälsa har ej förelegat.

Grunderna för min inställning

Den rättsliga regleringen

Genom lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (knivlagen) infördes den 1 juni 1988 ett förbud mot att bära kniv vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster samt ett förbud mot att medföra s.k. gatustridsvapen på allmän plats. Den 1 juli 1990 utvidgades förbudet så att det blev förbjudet att på allmän plats inneha knivar och andra farliga föremål.

Enligt 1 § första stycket knivlagen får knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa inte innehas på allmän plats, inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs eller i fordon på allmän plats. Enligt samma paragrafs andra stycke gäller förbudet dock inte om föremålet enligt särskilda forskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om

innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat.

Enligt 4 § samma lag ska den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot 1 § dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall ska inte dömas till ansvar.

Knivlagen är en del i samhällets försök att minska förekomsten av knivvåld. Den mest praktiska nyttan av lagen är att den ger möjlighet att ta hand om och förverka knivar m.m. när dessa påträffas hos personer som omhändertas eller på annat sätt är föremål för polisingripande innan något allvarligare brott begås. Syftet med förbudet är att tydligt markera att knivar och andra farliga föremål inte ska innehas på platser där risken för våldsbrott kan anses vara särskilt stor. (Prop. 1999/2000:27 s. 80.)

Vid införande av förbudet uttalades att en begränsning av rätten att bära kniv och andra farliga föremål i sig bör vara ägnad att minska såväl antalet våldsbrott som antalet personer som dödas eller skadas i samband med sådan brottslighet (prop. 1987/88:98 s. 6 f.).

Enligt lagens förarbeten ryms under begreppet knivar bl.a. slidknivar, dolkar, springstiletter och springknivar samt i princip även olika slag av arbets- och sportknivar. Även matknivar och förskärare omfattas av förbudet. (Prop. 1987/88:98 s. 14 och s. 16 samt prop. 1989/90:129 s. 20.)

Undantagen från förbudet tar, enligt lagens förarbeten, generellt sikte på sådana innehav som framstår som legitima och naturliga utifrån en mera allmän samhällelig bedömningsgrund. Vid den bedömningen ska föremålets art allmänt sett tillmätas stor betydelse liksom det sammanhang i vilket föremålet innehas. I de flesta fall måste exempelvis innehav av en mindre fickkniv, typ pennkniv, godtas. Endast om det finns speciella omständigheter som gör att det finns en mera påtaglig risk för att kniven kommer att användas som vapen är innehav av sådana knivar avsedda att omfattas av förbudet. Också en mindre slidkniv, t.ex. en s.k. morakniv, bör kunna godtas i många sammanhang, dock inte vid exempelvis nöjeställningar, idrottsevenemang, färd med allmänna kommunikationsmedel eller andra sammanhang där många människor träffas eller uppehåller sig. Behovet av föremålet är i första hand avsett att hänföra sig till arbete eller friluftsliv. För att innehavet ska anses befogat bör det vara tillräckligt att det framstår som naturligt att personen bär med sig föremålet med hänsyn till något arbete eller friluftsliv som han eller hon är, har varit eller kommer att bli engagerad i. En picknick kan motivera att deltagarna medför t.ex. en matkniv eller förskärare av normal beskaffenhet men inte t.ex. större s.k. överlevnadsknivar eller stiletter eller andra föremål som typiskt sett har egenskaper som gör dem mer ägnade att användas som vapen än vad som krävs med hänsyn till tillställningens ändamål. Tillämpningen av undantagen från

förbudet ska ske med förnuft och generositet så att förbudet inte med fog kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga friheten. (Se prop. 1987/88:98 s. 16 och 1989/90:129 s. 11 och s. 20 ff.)

Om förbudet har överträtts kan ansvarsfrihetsregeln för ringa fall i 4 § knivlagen aktualiseras. Regeln är tillämplig endast i de fall där innehavet visserligen inte framstår som befogat, men ändå kan anses utgöra en ringa överträdelse av förbudet. Frågan om en överträdelse av förbudsreglerna utgör ringa fall bör avgöras genom en samlad bedömning av de föreliggande omständigheterna. I förarbetena anges som exempel härpå fall där en hantverkare i sin yrkesutövning medför en arbetskniv till en sammankomst eller tillställning trots att han inte ska utföra något arbete på platsen (prop. 1987/88:98 s. 10 och s. 18).

I NJA 1998 s. 604 har ett mycket kortvarigt innehav av en butterflykniv inte bedömts som ringa. Av betydelse för bedömningen var enligt Högsta domstolen att en butterflykniv genom sin konstruktion är ett farligt föremål som i likhet med andra springknivar och springstiletter i princip bara är avsett för våldsanvändning och inte har något egentligt nyttigt ändamål samt att hanterandet av kniven i föreliggande fall skedde bland ungdomar vid en tid och på en plats där risken för situationsbetingat våld med kniv bedöms vara som mest överhängande

Min bedömning

Den kniv CS bar längst ned i sin handväska är en fällkniv med ett cirka 9 cm långt blad. Det är en matkniv med skarp egg som främst används för att skära köttbitar med. Kniven kan emellertid lätt användas som tillhygge vid brott mot liv eller hälsa. Det framstår som uppenbart att den aktuella kniven omfattas av förbudet i 1 § första stycket knivlagen. CS har uppsåtligen innehaft kniven på allmän plats. De grundläggande förutsättningarna för ansvar är därmed uppfyllda.

Frågan är emellertid om innehavet av kniven med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat och därmed straffritt enligt 1 § andra stycket knivlagen.

Syftet med förbudet är att minska risken för att knivar kommer till användning vid brott mot liv eller hälsa. För straffansvar krävs inte att det har förelegat någon konkret fara för att en viss kniv ska komma till brottslig användning. Förbudet gäller allmänt och har karaktären av en ordningsföreskrift. Som en följd av detta är straffskalan begränsad till böter eller fängelse i sex månader. I CSs fall har påföljden stannat vid penningböter.

För att ett förbud av detta slag ska fylla sin funktion måste det tillämpas brett. Risken för våld är inte enbart hänförlig till innehavaren av en viss kniv, utan

ökar generellt när knivar och andra farliga föremål finns tillgängliga på platser där många människor uppehåller sig. Vidare måste, för att förbudet ska kunna upprätthållas på ett effektivt sätt, bedömningen av om innehavet är befogat ske med utgångspunkt från omständigheter som är enkelt konstaterbara utifrån vad som kan iakttas i samband med ett ingripande. Således skulle betydelsen av knivförbudet kunna kraftigt urholkas om polis och åklagare skulle behöva utreda omständigheter som tar sikte på innehavarens förehavanden flera timmar innan ett ingripande ägt rum.

Faran för oöverlagda våldshandlingar varierar mellan olika platser och tider på dygnet. CSs innehav av den aktuella kniven har skett en tidig lördagsmorgon på Götgatan i Stockholm. I området finns ett stort antal restauranger och barer med alkoholservice. Risken för våldsbrott är förhållandevis stor i sådana områden, särskilt vid tiden efter stängning då det är vanligt att kraftigt alkoholpåverkade personer rör sig utomhus.

Enligt min mening måste det krävas starka skäl för att ett innehav av en kniv ska anses vara befogat på en sådan plats och vid en sådan tidpunkt. Av vad som framkommit genom utredningen har CS inte haft behov av kniven för något legitimt ändamål som har närmare anknytning till tidpunkten eller platsen för ingripandet. Således kan de exempel som finns i förarbetena på befogade innehav av knivar – såsom att en kniv ingår i utrustningen för viss tjänst eller att innehavaren är på väg till eller från en aktivitet för friluftsliv – inte anses relevanta i målet. Enbart det förhållandet att hon tidigare under kvällen använt kniven för matlagning i en annan persons lägenhet kan enligt min mening inte utgöra ett tillräckligt skäl att medföra den i sin väska vid det aktuella tillfället. Det kan inte heller rent allmänt anses utgöra en alltför stor begränsning av den enskildes frihet att behöva avstå från att inneha kniv i en situation som denna.

Skälet till ingripandet mot CS var att hon av en polis på platsen uppfattades vara berusad och inte kunna ta hand om sig själv. Hon omhändertogs därför enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. CS har själv uppgett att hon hade druckit cirka tre glas vin under kvällen. Närmare utredning om graden av alkoholpåverkan hos CS vid tidpunkten för gärningen saknas.

I enlighet med vad jag nyss anförde om knivförbudets karaktär av ordningsföreskrift anser jag inte att eventuell berusning hos CS ska tillmätas betydelse vid bedömning av ansvarsfrågan. Knivförbudet måste anses gälla även en helt nykter person i motsvarande situation som CS befann sig i.

När det sedan gäller frågan om överträdelsen av knivförbudet ska bedömas som ringa anser jag inte att det framkommit något som gör att gärningen kan anses ursäktlig eller annars av mindre allvarlig karaktär. CS har medvetet tagit kniven med sig när hon sent på natten skulle bege sig hem med allmänna

kommunikationer och då passera genom centrala Stockholm. Såväl knivens beskaffenhet som omständigheterna i övrigt kring innehavet talar för att gärningen ska hänföras till normalgraden av brottet och därmed vara straffbart.

Sammanfattningsvis anser jag att CS ska dömas för brott mot knivlagen och att hovrättens domslut därmed ska fastställas.

Bevisuppgift

Jag anser att målet kan avgöras utan huvudförhandling. Som bevisning åberopar jag förhör med CS genom uppspelning av ljud- och bildfiler från tingsrätten samt syn på fotografi av kniv, förundersökningsprotokollet s. 5.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Malmö
City åklagarkammare i Stockholm (AM-76633-13)